

DALIBOR VÁCHA
ZA SVOBODU

*Román
o československých legiích ve Francii*

ARGO

DALIBOR VÁCHA
ZA SVOBODU

DALIBOR VÁCHA

ZA SVOBODU

Román o československých legiích ve Francii

ARGO

© Argo, 2019
Copyright © Dalibor Vácha, 2019
Cover art © Libor Batrla, 2019

ISBN 978-80-257-2959-5 (váz.)
ISBN 978-80-257-3037-9 (e-kniha)

ČÁST PRVNÍ

VERDUNSKÁ FRONTA

květen 1918

Bál se. Nikdy v životě by neřekl, že strach může být tak všeobjímající, neodstranitelný, vtíravý pocit. Když kontroloval municí a pušku, třásl se mu ruce a patrony padaly do bláta. Sice už pár dní nepršelo, ale dno zákopu bylo stále pokryto deseti centimetry neskutečně páchnoucího, hustého hnusu. Snažil se uklidnit, snažil se myslet na něco jiného. Na cokoliv.

Nemohl, strach ho ochromoval.

Ocitl se v jakési bublině stejně jako muži okolo něj. Četař mu něco říkal, ale Michalec netušil co. Slyšel slova, ale nebyl schopen je pochopit, zapamatovat si je. Četař možná říkal něco povzbuzujícího, možná dobré rady. Vzal si od něj ruční granáty. Četař poodešel k dalšímu muži, zmizel z Michalcova světa.

Bylo šero.

Nacházeli se v předním okopu, který představoval předměstí ohromného systému zákopů, co okupuje velkou část východní a severní Francie. Tenhle výpadekový okop byl široký, ale o něco mělčí, než bývaly jindy a jinde. V *ulicích* hlavní obranné linie vzadu může člověk chodit vztyčený, poskakovat si, a nepřítel stejně vrcholek jeho hlavy nezahledne. Tady? Chození v hlubokém předklonu patřilo k dobrým zvyklostem.

Skřípal zuby, nemohl přestat, na chvílku se donutil toho nechat, ale za okamžik už se zase čelisti pohybovaly a zuby drhly o sebe. Zvuk a vibrace se přenášely do celé hlavy. Zarazil se. Nedýchal. Měl strašlivý pocit, že jeho skřípající zuby musí být slyšet do nepřátelských okopů. Živě si představil fricka na naslouchacím postu, jak zpozorní, cosi si zapisuje a potom polním telefonem přivolá palebný dělostřelecký přepad přímo na okop, kde jeden zbabělý český voják tak zkurveně nahlas skřípe zuby. Musí to být slyšet na druhou stranu!

Blbost!

Odkudsi přilétla špinavá dlaň a silně, ale tak nějak láskyplně ho poplácala po tváři. „*Ne dors pas, mon garçon, ne dors pas,*“ pronesl hrdelním hlasem vousatý desátník, který se jako zázrakem zjevil před Michalcem. Michalec byl v patrole jediný Čech, frekventant frontové stáže, ostatní byli Francouzi, většinou veteráni mnoha měsíců na frontě. Desátník Bouchard válčil v závěrečné fázi masakru tady u Verdunu. Prošel mlýnky na maso na tuctech míst tohohle zkrouceného zákopového moře. Přežil, sám asi nechápal, jak se mu to povedlo.

„Nespím, snažím se nespát,“ odpovídal Michalec dobrou francouzštinou, které mimo jiné vděčil za slušný prospěch v údernickém kurzu, jímž dosud procházel. „Přemýšlím.“

Bouchard se rozesmál. Smál se potichu, ústa roztažená doširoka. Svět zákopů byl tichý i hromový zároveň. „Lepší je nepřemýšlet, chlapče.“ Bouchard byl o dobrých deset let starší než Michalec. A vypadal jako stařec. Každá hodina v zákopech je jako den, každý týden jako rok, každý měsíc jako století. Bouchard si přepečlivě holil hlavu, ale plnovous, skoro popsky pravoslavný, mu spadl na hrudník. Všichni tam musely mít úplný ráj.

„*Dix minutes, dix minutes et on y va,*“ přišel řetězem mužů rozkaz od poručíka. Poručík sám seděl v jakémsi přístěnku. Michalec si s hrůzou uvědomoval, že jeho čas chvíli pádí, aby se pak zase nesmyslně zastavil a vlekl se téměř nezmatelnou rychlostí. „*Dix minutes, dix minutes et on y va,*“ opakoval si Michalec a prohlížel si Boucharda.

„Drž se mě,“ šeptal Bouchard. Vybíral si vši z vousů, nebo se o to spíše snažil, není to nic jednoduchého, jsou to mršky šikovné a je jich tam hodně, člověk jednu chytí, a vyleze jich deset. „Dělej všechno, co dělám já. Kdyby nás nasvítily, nehýbej se, nepadej k zemi, prostě ani nedýchej. Jejich mašinkvéristi vidí jenom, jak se hýbeš. Nic jinýho. Zůstaneš stát jako socha – taky hrajete tam u vás hru na sochy? – tak to hraj.“

Michalec pokyvoval nejistě hlavou. Rád by si představoval, že ho strach opouští, že ho nechává vydechnout, že k tomu stačila veteránova přítomnost, ale nebylo to tak. Stahovalo se mu hrdlo, nemohl se nadechnout. Každé Bouchardovo slovo ho děsilo. Všechno to určitě slyšel již během výcviku za frontovým pásmem, ale nyní v zákopu si uvědomoval, že si nic nepamatuje. Slova, věty, rady, promluvy, praktické ukázky, jako kdyby to nikdy nebylo. Rozpadlo se to, shořelo, zmizelo. Nedokázal si představit, jaké to ve skutečnosti bude *tam venku*. Realita zákopů byla zásadně odlišná od toho, jak si je cestou sem představoval, a *tam venku*? Veškeré představy jsou málo.

„Pozor na granáty, snad máš s sebou dost munice, buď opatrný s házením těch petard, a stejně tak buď opatrný s každým výstřelem. Nechci, aby ses prozradil, abys prozradil celou hlídku, aby ses zranil nebo zabil, a už vůbec ne, abys zranil nebo zabil někoho jinýho, v prvé řadě mě.“ Bouchard si dobře všímal Michalcova strachu. Neměl zjevně sílu ho uklidňovat, nechával jeho zuby skřípat, ruce se třást. Věděl, že ho neuklidní.

Bouchard byl veterán, starý zákopový harcovník. Dávno měl být podle všech statistik i zkušeností mrtev. Říkali mu Nesmrtelný, *L'Immortel*, ale jen za jeho zády. Nikdo by se mu tak neodvážil říci do očí. Nikdy. Opíral se o zákop a podřimoval, jílovitou, mokrou, kluzkou a slizkou zeminu jako polštář. Tady nebyly okopy vyztuženy košatinovým výpletem, byly to pouze narychlo vykopané brázdy, co se s příštím deštěm naplní bahnitou vodou, v níž se budou míhat krysy jako závodníci na plovárně. Bouchard prý dokázal přežít na místech, kde ostatní umírali po tisících, prý

má okolo sebe něco kouzelného, mocného anděla strážného, prý je... co prý je? Muži tajemně naznačovali, blábolili pověřivé hlouposti, ale nikdo z nich nedokázal odpovědět na přímou otázku, jak je to možné. Bouchard byl prostě obyčejný chlap se spoustou štěstí.

Je ticho.

Na frontě nemusí vždy jen bouřit kanóny, rachotit kulometry a práskat pušky. Pokud se člověk rozhodl nevnímat vzdálené, neustálé hučení velkorážních kanónů, byl tam skoro klid. Slyšel chraplavý dech *chlupáče* o deset metrů dál. Kdyby tak zazpíval kos, na hraně zákopu se objevil zvědavý vrabec. Nic takového. Novináři frontovým válečníkům říkají *poilus*, vlasáči, chlupáči, oni to slovo nenávidí, smějí se mu. Chtěli by dostat do zákopu blbce, který přezdívku vymyslel, aby mu to vysvětlili názorně a sakra ručně. Nejsou tu žádní ptáci, ani vrány, co večer poposedávaly po větvích, přešlapovaly z nohy na nohu, otevíraly zobáky a krákoraly, věštily živým smrt, mrtvým rozklad.

Nic jiného než zákop neexistovalo. Michalec seděl na prohnilé bedýnce, která pod ním mohla kdykoliv prasknout. Nikdo nekouřil. Patrice, Bouchardův teriér, špinavý, urousaný, ale jako vždy šťastný, seděl pánovi u nohy a nechával si vysvětlit, že musí zůstat tady, musí být hodný pes, musí tu počkat, *papá* se pro něj brzy vrátí. Patrice seděl a hleděl svému pánovi s bezelstnou psí láskou přímo do očí.

Deset minut je pryč.

Neplazili se, museli být rychlejší, rychlost je lepší zbraň než zbytečná opatrnost. Šli v hlubokém předklonu, nebyla úplná tma, spíš husté šero, o to otravnější, že vytvářelo vlastní, našedlý bizarní svět plný stínů a světlejších ploch. Jedenáct chlapů vedených poručíkem, Michalec byl zhruba uprostřed pochodujících hus, hned za Bouchardem. Potlačoval nutkání chytit veterána za šos. Co by udělal? Praštil by ho pažbou pušky, nebo by se rozesmál?

Tady bylo relativně sucho, na některých úsecích byla téměř tvrdá země, na jiných se muži bořili pouze po kotníky. Velký rozdíl oproti blátivému peklu před týdnem. V jednom zákopu se prý v bahništi utopila spojka, prostě zmizela pod hladinou a už se nevynořila. Není to nejhorší smrt, které se člověk může na frontě dočkat. Nejlepší je, když vám šrapnel urazí hlavu a je hned hotovo. Na území nikoho zůstávají po útocích těžce zranění nebožáci, kteří se nemohou pro zmrzačení nebo nepřátelskou palbu odplazit ke svým, volají o pomoc a chcípají tam klidně celé dny, modlí se, kvílíjí, blouzní, vydrží strašlivě dlouho.

Nalevo od nich létaly k nebesům světlice, byly našťestí daleko. Michalec sledoval světelnou hru na obloze, poslouchal ozvěny kulometné střelby. Území nikoho bylo rozbito milionem, miliardou kráterů, větších i menších, hlubších i mělčích. Krátery se překrývaly, některé se v té tmě zdály být zcela bezedné, vedly do nitra země. Štrúdl chlapů se mezi nimi proplétal. Na dnech mělčích kráterů byla voda, humus, v těch nejhlubších i smrtící omáčka z usazených bojových plynů. Pokud by tam člověk spadl, pravděpodobně by se nevyhrabal nahoru.

Zákopy se táhly a klikatily severní a východní Francií na tisících kilometrech čtverečních, ale Michalec vnímal pouze prostor blízko sebe, nic jiného nedokázal pojmout, vstřebat, uvědomit si. Na okamžik ztratil Bouchardova záda z dohledu, zpanikařil, udělal dva rychlé kroky, podklouzl a upadl. Rozerval si rukáv uniformy o ostnatý drát, zasyčel bolestí.

„*Lève-toi,*“ Bouchard se pro něj vrátil. „Špatně jsi odbočil, šel jsi špatně, kam jsi to lezl?“ Bouchard se pochechtával, ale určitě mu do smíchu nebylo. „Dělej!“

Museli dohnat zbytek hlídky. Ve tmě a bahně by už je nikdy nemuseli najít. Michalec se bez odporu nechal táhnout kupředu. I kdyby musel, kdyby mu na tom závisel život, kdyby nezbývalo nic jiného, nedokázal by určit, jakým směrem jsou přátelské zákopy. Byl jako tonoucí, který by ve zmatku plaval stále hlouběji, místo aby mířil ke spásonosné hladině. Nyní

se mu ideály samostatného Československa, svobody na Rakousko-Uhersku, zdály příliš vzdálené, papírové, nehmatatelné, a jeho dobrovolnictví jako hloupá póza, která ho akorát zabije. Nemusel se vracet do Francie, nemusel se hlásit do vojska, nemusel, ale přesto to udělal. Nedokázal by odpovědět na otázku proč, odpověď neexistovala, nepotřeboval ji.

„*Où sont-ils? Où sont-ils?*“ vrčel Bouchard stále vztekleji. Stačila půlminuta, minuta, a hlídka se rozplynula v okolním šilenství. Nebylo vidět daleko, kromě noci jde také o členitost terénu, krátery, drobné vyvýšeniny. Všechno ztěžovalo orientaci. Michalec se mu snažil něco říci, nadechoval se, ale slova se ztratila někde mezi mozkem a mluvidly.

Kulometná palba nalevo a vpředu.

V téhle oblasti byly francouzské a německé zákopy od sebe vzdáleny na tisíc kroků. Mezi pozicemi se tedy nalézal ideální prostor pro takové dramatické výlety. Bouchard nadával, najednou šli doleva podél neporušených skopčáckých drátů. Michalec se pomalu probíral ze šoku. Byl to strach, ochromující, šílený strach. Oslepil ho, ohlušil, donutil sejít z cesty.

Hlasité plesknutí do vody.

Do vody?

Bouchard ztuhnul jako socha a cosi nesrozumitelného zasyčel. Michalec se chtěl v první chvíli vrhnout k zemi, ale došlo mu, o co jde. Ztuhnul taky. Na nebi přímo nad nimi se rozprskla světlice. Michalec rychle zavřel jedno oko, aby si úplně nezničil noční vidění. Návyky z výcviku někdy naskočí automaticky.

Stíny.

Plochy světla a stínu.

Konstrukce ostnatého drátu a zábran vytváří neopakovatelné stíny, které se pohybují s tím, jak světlice na padáčku pomalu klesá dolů, jak ji mírný vítr snáší stranou. Stíny. Plochy světla. Kdyby natáhl ruku, mohl by světlo vzít do dlaně. Zdálo se hmatatelné, hmotné, hutné.

Není snadné rozeznat stojícího, nehybného člověka ve změti zábran, zničených stromů, rozbitých vozidel, kráterů, nekonečných kráterů a všudypřítomných hor odpadků či mrtvol. Kulometčící byli dravci, připraveni reagovat na pohyb. Nestřílelo se po siluetách, ale po mihnutí pohybu. Stíny byly zrádné, tisíc, milion věcí mohlo vypadat jako voják připravený k boji. Plýtvat municí támhle na ty svažené kusy orezlého kovu? Pálit dávky proti přelámaným troskám stromů, co se črtaly proti osvětlené obloze jako řada vojáků na hlídce?

Německý kulomet vypustil několik krátkých dávek. Výstražných. Děsících. Jejich účelem bylo vyhnat nepřítele z předpokládaných úkrytů, dostat ho do pohybu, udělat z něj dobrý cíl. Pár nábojů vyhodilo před Michalcem a Bouchardem do vzduchu hnijící bahno. Nazdařbůh, na náhodu, neplýtvali municí.

Vypráskat nábojový pás na...

... do prdele.

„Boucharde, Boucharde,“ křičí Michalec šeptem. V nepřátelských zákopech ho zaslechnout nemohou, ale mohl by ho slyšet někdo jiný, někdo kurva zatraceně jiný. Třeba šest skopčáků v hranatých helmách, co stáli asi dvacet metrů od něj a od Boucharda a podobali se sochám.

Obě strany měly stejné návyky, stejné triky, válka pro ně byla vlastně identická, jen uniformy jiné. I skopčáci stojí, nechtěli se nechat postřílet vlastními kulometníky. Ti jdou vážně po pohybu, nemohou rozeznat, kdo má na hlavě jakou helmu.

Další zastřelovací dávka. Nešla od Michalce s Bouchardem daleko. Michalec neviděl Bouchardovi do tváře, netušil, zda Francouz skopčáky zahlédl. Tucet ran z mašinkvéru, pár metrů od Michalce. To ti zasnanci nevědí, že mají mezi pozicemi i vlastní hlídku? Proč, kurva, střílí!?

Němci už o Michalcovi s Bouchardem věděli. Michalec viděl, jak Němec otočený tváří k nim hýbe ústy. Pomalu se otáčel i boš vedle něj. Mluví spolu. Praskla nová světlice, a vzápětí druhá a třetí. Fronta se začínala

probírat. Bošové se nehýbali, připomínali Michalcovi nahrbené šelmy, které čekají na správný okamžik ke skoku. Ve stínech a plátech světla jich bylo alespoň sedm. Michalec namáhal jediné otevřené oko a s hrůzou objevoval dalšího a dalšího. Devátého, desátého. Byla jich celá posílená hlídka. Přál by si, aby to byla pouze jeho halucinace. Nebyla. Nikdo se nemohl pohnout, německé kulometry byly zaměřené, určitě již i francouzské mitrailleusy na druhé straně.

Michalec si představoval vzrušené německé nebo francouzské oficíry, jak rychle štěkají rozkazy do polních telefonů. Vzadu, stovky metrů dozadu, se připravovaly houfnice, možná i těžší děla v postaveních za kopcem. Pozorovatelé v zákopech bloudili pohledy po území nikoho, hledali cíle, na něž by bylo dobré vyplýtvat nějakou municí. Jistě byly probuzeny i osádky zákopových minometů. V zákopech vládla zuřivá aktivita, zatímco v území nikoho se ani Němci, ani jejich protivníci neměli touhu pohnout.

Kdy přestanou vystřelovat světlice?

„Hejbou se, pudou po nás, musíme stranou,“ zavřel Bouchard dialektem, Michalec význam věty spíše vytušil. „Až řeknu, zkusíme to do toho kráteru na levý straně.“

„To je...“ *Blbost* už Michalec říci nestačil, protože Bouchard vykřikl: „Těď!“ A vrhl se naznačeným směrem. Nepodklouzla jim noha, nebyl na ně zrovna zaměřený mašinkvér, nevybuchla jim pod chodidly zapomenutá mina. Nic takového. Skočili bok po boku hlavou napřed do kráteru, který se ukázal být ve skutečnosti mnohem mělký, než vypadal prve.

Nakonec to byla výhoda, u dna tak bylo jen trochu hnsu a dvě rozkládající se mrtvolky, ne vražedná omáčka fosgenu a bůhvíčího ještě. Fosgen v těch dírách prý vydrží i měsíce, zkapalní, přece se i původně vystřeluje zkapalněný, a stačilo by se takové vody napít... fosgen nepřinese člověku rychlou a bezbolestnou smrt.

Kulometry se daly do práce, ne jako dříve, žádné krátké přepršky, ale celé bouře tisíců patron. Michalec ležel na zádech a ztěžka dýchal, jako

kdyby neuběhl pouhých patnáct metrů, ale maraton. Sledoval světlé nebe, které nyní navíc protínaly stovky světlušek trasovacích střel. Bouchard vedle něj huhlal nadávky. Práskání výstřelů z pušek. Bouchard se překulil na břicho, vyplazil se na okraj kráteru a vystřelil. „Jdou na nás! Ti šílení si pro nás jdou!“

Michalec se k němu přidal. Kulometná dávka přeorala bahno před nimi. Nacákala jim tuhnoucí břechku do obličejů. Michalec zaznamenal, že se probírají kulometry ve vzdálenějších sektorech. Zariskoval a podíval se ven. Měl štěstí, že zrovna zahlédl, jak jednoho z Němců zasáhla do zad kulometná dávka z jeho domácích zákopů. Zastřelený boš rozpráhl doširoka ruce a Michalec znovu sjel dolů. Ostatní členové německé hlídky se řítily bez rozmyslu proti kráteru bráněnému jedním Francouzem a jedním Čechem.

Vražedné šílenství, Michalec o něm už slyšel. Vojákům někdy přeskočí, vezmou pušku, bodák nebo granáty a vyrazí jako šílení proti nepříteli. Téměř naslepo proti nim práskl z pušky, asi minul.

Hučení, jako kdyby přijížděl vlak, spíše jako kdyby se řítily celá armáda vlaků. Jedna nebo spíše obě strany podle zmatku v území nikoho usoudily, že se nepřítel pokouší o nějaký vyloženě pitomý noční útok, a rozhodly se povolat těžké dělostřelectvo.

Svět explodoval.

Choulil se do klubíčka a řval, řval tak divoce, že ochraptěl, že ho hrdlo bolelo, jako kdyby mu ho někdo podřezal. Přesto celou dobu neslyšel nic jiného než hukot, rachot, burácení dělostřelby. Pokud by se mohl rozhlédnout, viděl by sloupce bahna, hlíny a odpadků vyhazované ke světlicemi křížovanému nebi. Nové krátery překrývaly síť těch již existujících. Mrtvolý útočníků nebo obránců, kdo by v hničících hadrech dokázal identifikovat uniformu té či oné strany, pohřbené při předchozím ostřelování byly nyní opět exhumovány, aby je nové salvy zase pohřbily.